

Fafnir

NORDIC JOURNAL OF SCIENCE FICTION AND FANTASY RESEARCH

Volume 2, issue 1, 2015

journal.finfar.org

The Finnish Society for Science Fiction and Fantasy Research
Suomen science fiction- ja fantasiatutkimuksen seura ry

Submission Guidelines

Fafnir is a Gold Open Access international peer-reviewed journal. Send submissions to our editors in chief at submissions@finfar.org. Book reviews, dissertation reviews, and related queries should be sent to reviews@finfar.org.

We publish academic work on science-fiction and fantasy (SFF) literature, audiovisual art, games, and fan culture. Interdisciplinary perspectives are encouraged. In addition to peer-reviewed academic articles, *Fafnir* invites texts ranging from short overviews, essays, interviews, conference reports, and opinion pieces as well as academic reviews for books and dissertations on any suitable SFF subject. Our journal provides an international forum for scholarly discussions on science fiction and fantasy, including current debates within the field.

Open-Access Policy

All content for *Fafnir* is immediately available through open access, and we endorse the definition of open access laid out in Bethesda Meeting on Open Access Publishing. Our content is licensed under *Creative Commons Attribution-Non Commercial 3.0 Unported License*. All reprint requests can be sent to the editors at *Fafnir*, which retains copyright.

Editorial Staff

Editors in Chief

Jyrki Korpua
Hanna-Riikka Roine
Päivi Vääänen

Managing Editor

Juri Timonen

Advisory Board

Merja Polvinen, University of Helsinki, Chair
Paula Arvas, University of Helsinki
Stefan Ekman, University of Gothenburg
Ingvil Hellstrand, University of Stavanger
Irma Hirsjärvi, University of Jyväskylä
Urpo Kovala, University of Jyväskylä
Frans Mäyrä, University of Tampere
Jerry Määttä, Uppsala University

Cheryl Morgan (publisher and critic)
Sari Polvinen, University of Helsinki
Liisa Rantalaiho, University of Tampere
Adam Roberts, Royal Holloway, U. London
Johan Schimanski, University of Oslo
Sofia Sjö, Åbo Akademi University
Peter Stockwell, University of Nottingham
Sanna Tapionkaski, University of Jyväskylä

Supported by the The Finnish Society for Science Fiction Research and Fantasy (FINFAR)
(Suomen science fiction- ja fantasiatutkimuksen seura ry)

ISSN: 2342-2009 (online)

journal.finfar.org

Cover Photo: Arthur Rackham (illus.), "Siegfried Kills Fafnir," 1911, on Wikimedia Commons

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and
Fantasy Research
journal.finfar.org

Table of Contents

Editorial 1/2015	5
-------------------------------	---

Peer-reviewed Articles

“YOUR... YOUR DOG IS TALKING?” Human/Animal Dichotomy in Geoff Ryman’s <i>Air</i> JANI YLÖNEN.....	7
Katoava utopia, postmoderni utopia Hannu Rajaniemen teoksessa <i>The Quantum Thief</i> ALEKSI NIKULA.....	15

Essay

And So It Begun: The First Year of <i>Fafnir</i> HANNA-RIIKKA ROINE.....	24
---	----

Report

Tutkijan mielen ja materian rajamailla EMILIA UUSITALO.....	26
--	----

Book Review

Andrzej Wicher, Piotr Spyra & Joanna Matyjaszczyk (eds.) – <i>Basic Categories of Fantastic Literature Revisited</i> MARKKU SOIKKELI.....	29
--	----

Call for Papers 3/2015	31
-------------------------------------	----

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research

journal.finfar.org

Editorial 1/2015

Jyrki Korpua & Päivi Väättänen

After the first successful year of *Fafnir* the journal, the time for the publication of the second year's first issue has now come! The first year was quite interesting and inspiring, as Hanna-Riikka Roine recounts in her overview "And So it Begun. The First Year of *Fafnir*" in this issue.

We hope that you have enjoyed the wide variety of texts in *Fafnir* as much as we have enjoyed the editorial work. It has been invigorating to get to know the broad spectrum of speculative fiction globally and to see the different points of view that the researchers are focusing on. Hopefully, this second year and all the years to come will bring this forward over and over again.

This first issue of *Fafnir*'s second year is multilingual and focuses mainly on the works of science fiction. As we welcome articles written in either English or in any of the Nordic languages, we are proud to publish our first peer reviewed article in Finnish. Aleksi Nikula's "Katoava utopia, postmoderni utopia Hannu Rajaniemen teoksessa *The Quantum Thief*" (Vanishing Utopia, Postmodern Utopia in *The Quantum Thief*) discusses the concepts of postmodern utopia and capitalistic utopia in the *The Quantum Thief*, the debut science fiction novel by Finnish writer Hannu Rajaniemi.

The other article in this issue is in English. In his article "Your... your dog is talking?" Human/Animal Dichotomy in Geoff Ryman's *Air*", Jani Ylönen uses the tools of posthumanism and posthumanist studies to discuss the changes in the world influenced by technology. The article focuses on the character of Ling as a literary presentation of a dog, or as a kind of a "postdog" or "postcanine" entity.

The articles in this issue are fruits of the annual Finfar seminar, which was held in Jyväskylä, Finland, in July 2014. This issue also contains Emilia Uusitalo's report from the seminar. The report is written in Finnish, but includes a brief summary in English.

Hanna-Riikka Roine's yearly report recounts the events of *Fafnir*'s first year. Publishing ten peer-reviewed articles as well as reports, reviews, and essays, year 2014 was quite a full one for *Fafnir*. As Roine mentions, the hard but extremely interesting and rewarding task of starting a new journal required an input from many others than just the authors, referees, and the editors. We are thankful for the help and support from *Fafnir*'s advisory board, for Mika Lopenen for his help with PR-related issues, and for the Media Fellows -grant from the Finnish Association of Science Editors and Journalists (Suomen tiedetoimittajain liitto ry). Thank you to everyone who has helped to make *Fafnir*'s first year possible!

In addition to the articles and the overview and report, *Fafnir* presents a literary review of *Basic Categories of Fantastic Literature Revisited* (Andrzej Wicher, Piotr Spyra, and Joanna Matyjaszczyk, eds., 2014), which is a recent Polish-British collection discussing the classic fantasy theory of Tzvetan Todorov.

Our next issue, 2/2015, is scheduled for June 2015. The issue 3/2015 will be the first *Fafnir* with a specific theme and it is going to focus on the history of science fiction and fantasy research in the Nordic countries. In the end of the journal, you can find the call for papers for the Nordic themed issue.

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research

journal.finfar.org

“YOUR... YOUR DOG IS TALKING?” Human/Animal Dichotomy in Geoff Ryman’s *Air*.

Jani Ylönen

Abstract: Animal characters have been a part of the Western literary tradition since the beginning. They are also a frequent part of speculative fiction where they often perform the roles of metaphors, but also straightforward comments on the current interests.

Geoff Ryman’s Air offers its own addition to this tradition with Ling, a technologically modified dog. The character and his role in the novel are discussed using posthumanism and animals studies as frameworks. While the former has been most often connected with discussion on technology’s continuing influence on humanity and the latter to animal right issues, both share an interest in discussing animals in connection with science, Otherness, and subjectivity. While Ling is only a minor character in the novel, his depiction offers interesting topics from these two approaches. The article presents their central roles for Ling. First, he is discussed as an Other, who, for example, disrupts the human/animal dichotomy. Second, Ling works as a metaphor for trepidations caused by technology’s effects on humanity and its current ones towards dogs, for example, through animal testing. Finally, the article discusses how Ling fits into the field of posthumanism. The question remains, whether he transgresses enough boundaries to be considered a postdoggie.

Keywords: postdoggie, posthumanism, animal studies, speculative fiction

Biography and contact info: Jani Ylönen is a doctoral student at the University of Eastern Finland. He holds an MA both in Literature and English Language and Culture.

Dogs and humans have a long history of evolutionary interaction. According to Donna Haraway, dogs are “partners in the crime of human evolution” (*Companion 5*). In connection to this history, dogs have featured frequently in science fiction literature. The history of the genre includes a variety of technologically modified canines that have been used to discuss the world from the perspective of animals or simply as metaphors for human existence. One such work of fiction is Geoff Ryman’s *Air* (2005). The novel’s story revolves around the encroachment of wireless communication into an isolated village, but for the purpose of this article, the interest lies in the minor character of Ling, a technologically enhanced dog. While Ling only features in the novel for a short period of time, his presentation offers many topics to discuss from the point of view of posthumanist and animal studies.

In this article, the novel is analyzed using posthumanist studies, which concentrate on the changes in world view greatly influenced by technological advances, and animal studies, which

emphasize animal subjectivity. The main foci are Ling as a literary representation of a dog and how his character is able to transcend/break the traditional categories set upon him as a dog. The main argument is that Ling both represents the human-centred values present in the humanist tradition, and, at the same time, is able to question these barriers and move into the territory of posthumanism, perhaps even to the field of postdogginess.

This article will first consider the role of animal characters in literature and in science fiction, or speculative fiction, in particular (henceforth SF). Subsequently, the discussion moves on to the main theoretical frameworks, posthumanism and animal studies, which are briefly introduced. In the following section, the article moves on to analyze the novel. First, the emphasis is on Ling as a representation of Otherness, second, on Ling as a metaphor for the effects of scientific experimentation on both humans and animals and, finally, he is discussed as a posthuman/postdoggie character. The conclusion summarizes the previous sections and offers suggestions for future research.

Animal Characters in Literature

Animal characters have a long tradition in Western literature. However, as Bruce Thomas Boehner claims, their formerly integral role in Western literary history has moved to the sidelines during the last two centuries (2). According to Boehner, during this period literary works with elements of animal subjectivity have often been marginalized as genre fiction; something that Boehner connects to the more widespread need to separate human from animals (2, 8). The so-called genre fictions have also answered the call. SF, for example, has frequently featured animal characters. While Sherryl Vint admits that it is not unreasonable to be surprised by the frequency of animals in SF, she claims that “sf’s interest in imagining the future or ‘next stage’ of human identity frequently turns to images of animals, figured both as what we might become were we to construe our subjectivity otherwise and as a warning that we can be displaced if we do not find ways to transcend our self-destructive qualities” (1, 225).

SF has considered animal subjectivity as a fertile ground for exploring dilemmas of the modern world. Similarly, as Susan McHugh states concerning the main species of this study, “dogs are frequently used in science fiction to give voice to our worst fears” (*Dogs* 173). However, while both quotes, and the latter explicitly, refer to human trepidations, these texts they refer to also offer opportunities. As Sherryl Vint argues, SF can “convey some sense of animal’s experience,” usually through technology that is beyond the reach of what might be referred to as non-speculative fiction (4). These possibilities have also been noticed by many in the field of animal studies (see, for example, Haraway and McHugh). Indeed, one can even go as far as stating that SF and animal studies, or Human Animal Studies or HAS, share interest in human existence and its interconnections to animals (Vint 1). As Susan McHugh points out, depictions of animals in literature offer an important platform for critical discussion of both human and animal subjectivity (*Animal Stories* 1, 9).

The Theoretical Framework

Posthumanism¹ as a frame work is a varied field of thinking that critiques humanist tradition which has a long and influential role in the Western thought. While the field of humanist thinking is not homogenous, for the purpose of this article, when humanist thinking or humanist values are referred

¹ What this article refers to as posthumanism might also be called critical posthumanism as it makes a distinction between itself and transhumanism. For example, thinkers associated with transhumanism such as Hans Moravec advocate a new era where a human mind can be separated from the restriction set by the body, whereas writers associated with critical posthumanism see human, among other things, as an embodied entity that is intrinsically connected to its environment with which it has co-evolved (Hayles, 1; Nayar, 79; Braidotti, *The Posthuman* 49).

to, the reference is to human-centred world view that perceives such concepts as human identity as essential structures. This essentialism is achieved through separating human from what is considered nonhuman. As Cary Wolfe argues, it is “achieved by escaping or repressing not just its animal origins in nature, the biological, and the evolutionary, but more generally by transcending the bonds of materiality and embodiment altogether” (*Posthumanism* xiv-xv). What is considered essentially human is associated with culture, reason, and mind, and separated from what are considered their opposites, such as nature, emotion, and the body, thus emphasizing a dualistic world view. For Wolfe, and many other posthumanist scholars such as Donna Haraway and N. Katherine Hayles, posthumanist thinking opposes these “fantasies of disembodiment” and separation (*Posthumanism* xv).² Similarly, several posthumanist theorists such as Haraway see subjectivity as a problematic term due to it being historically built specifically to describe human and, indeed, has been used to distinguish human from the Others (*When Species*, 66-7). However, as, for example, Cary Wolfe and Rosi Braidotti have discussed, the subject and subjectivity still have potential to be used in a wider context than the past use as essential human characteristic (*Posthumanism* 47, *The Posthuman* 193). For the purpose of this article subjectivity is used also for non-human subjects, who, like Braidotti defines, are among other things “immersed in and immanent to a network of ... relationships” not merely to members of their own species (*The Posthuman* 193).

These developments have increased attention on animals in ways that were not previously possible (Wolfe, *Zoontologies* x). In this reconsideration, posthumanism shares interest with animal studies and SF which both discuss the human and animal condition. While animal has traditionally been seen as Other to human, both posthumanism and animal studies have contributed to the rethinking of this boundary by bringing attention to the biological origins of *homo sapiens* and its connections to other species (Haraway, *When Species* 9; Vint 8). The animal is not only seen as an object, but animal subjectivity is also given attention.

Posthumanism and animals studies are connected in many ways. While animal studies tend to concentrate on its namesakes, many posthumanist writers consider the role of animals as an important factor to take into account in the reconsideration of human existence. Donna Haraway, as an example, is considered to be an important contributor to both. She herself argues that her earlier concept, cyborg, which has been an important idea in certain parts of posthumanism ever since, offers similar opportunities for her newer interest, companion species, in rethinking boundaries (*Companion* 4). Similarly, Cary Wolfe sees posthumanism as an “increase in vigilance, responsibility, and humility that accompany living in a world so newly, and differently, inhabited” (*Posthumanism* 47). Both seek to move away from a human-centred world view into a more aware and responsible one that takes the world beyond the strict essentialist category of human into consideration. In the next section, this article moves on to consider how these two fields and the ideas they present can be used to discuss the depiction of a dog at least approaching post-status in one particular piece of literature.

Ling, the Modified Dog

Geoff Ryman's *Air* is situated in a fictional Karzistan that is loosely based on the nation of Kazakhstan. The protagonist is Mae, a fashion expert in an isolated mountain village, who is

² Posthumanism is by no means alone in this critique and it is built on work of such schools of thought as structuralism and poststructuralism whose critique along with changes affecting societies and the whole humanity have begun to erode the essentialist views (Haraway, *Modest_Witness* 4; Wolfe, *Zoontologies*, x-xi). In addition, feminist scholars among who, for example, Haraway and Hayles are certainly counted, have criticised the dualistic world view. They have, for instance, pointed out that the opposites such as nature and body are usually associated with femininity and are, as such, hierarchically seen as inferior to their pairs culture and mind which are considered masculine (see, for example, Braidotti, *Patterns* 148, 216).

surprised by a beta test of a new wireless internet-like communication system, Air, that connects directly into the mind. As a consequence, she ends up sharing her brains with another woman, who died at the moment of the beta test. She realises that action is required to save both herself and her village. This quest leads her to a corporate facility where her condition is studied with interest. There she encounters Ling, a technologically modified dog, who for a brief but interesting period provides companionship to Mae.

When Mae first encounters Ling, attention is immediately drawn to the modifications done to the dog: "The dog's head was shaved, and a neat little metal cap was bolted to its skull. The cap had a speaker in it." (210.) Ling has been given abilities that are not normally expected of dogs:

"Mae, hello, Mae," the dog slobbered in affection. "I have a job. People trust me with a job. They have made me much smarter, and taught me how to talk. There may be a future for dogs, if we can tell jokes and love our masters."

It came closer to Mae, backing her into a corner.

"Please let me lick your hand. I only want to lick your hand." ...

"Don't you like me? Please like me," the dog was pleading, wanting to whimper, but the whimper was given a voice. "Who will feed me if I am not loved?" (210)

The dog has been given the ability of human language. He can communicate with humans on their own terms. Ling's initial words to Mae express the very things that humans usually expect dogs to want to communicate: timidity, desire to please, and interest in nourishment. The discourse is, in fact, so stereotypical that Mae later wonders if these words are not in fact fed to the dog by a human to see how Mae reacts. Whether she is right is not revealed in the novel, but the exchanges and Mae's view on them reveals some ideas that are connected to dogs' behaviour and communication. As Rosi Braidotti points out, "[dog] is as socially constructed as most humans" (*The Posthuman* 79). Of course, with dogs this does not only refer to how we interpret their actions, but also to the engineering to which humans have subjected dogs as a species, which will be discussed in more detail later as will Ling's communication which diversifies as his relationship with Ling ages.

The second most significant add-on installed on Ling is the ability to access an Air-like database, which the dog uses to gain more information on the world:

"When there is nothingness," he said, "gravity does not attract. It becomes repulsive. Ask what those words mean."

Obediently the dog consulted Air, sweat dripping off his panting tongue. After a moment Ling said, "Gravity pulls everything together. It makes us heavy so we stay on the ground. Otherwise we would float off to the stars." (221)

Ling can mentally access a database that has information beyond the normal needs of a dog or most humans. While it is not made clear whether he can understand this data, his access at least gives him the possibility of understanding the world beyond his usual senses.

As the description of their first encounter demonstrates, Ling unnerves Mae at least initially. While some of this can be attributed to Ling being a very large dog, most of it is connected with his modification. Ling is a part of, at least, two categories that humans consider Other: animals and machines (Haraway, *When Species* 9). Through technology, Ling is also given abilities normally associated with humans, like speech and the ability to use tools. This makes him a hybrid – he disrupts the boundaries of human/animal distinction by combining human attributes to his animal body, thus bridging the distance towards humanity. Yet his humanity is created by technology as is made evident by the description of his voice: "'Yes,' said the unreadable mechanic voice" (219). This in itself is enough to unnerve Mae. After all, as Donna Haraway suggests, "the familiar is

always where the uncanny lurks” (*When Species* 45). While animals and technology may be others to Mae, the language and voice, even in its mechanic feel, offers a familiar, even human element which turns the Other into uncanny.

The possibilities of disrupting the dualistic barriers is discussed later, but what is also important to note is how these abilities add to the possibility of reading Ling as a metaphor of humanity. As mentioned above, dogs are frequently used in SF to convey humanity’s fears (McHugh, *Dogs* 173). It is quite common to see SF fantastical elements as metaphors for current issues. As Roger Luckhurst argues, “SF works ... speak to the concerns of their specific moment in history” (3). In this instance, the character of Ling can express the fears of how technology can affect the humankind. Like Mae in many ways, he is depicted as an innocent victim of experimentation, upon whom the technology is simply forced. Neither is given a choice whether they want to accept these modifications into their lives. As such, especially Ling, who is given little space to search for alternatives, can be seen to represent the many in less powerful positions such as the less wealthy or down right poor, who either might miss out on technological advances or they may be forced upon them. As a minor character Ling also supports Mae. He adds, for example, layers to the effects of technology on the metaphoric level. Ling can stand for the less active agents affected by technology, whether animals or humans with less power. As such, he falls at least partially to the role of an animal that is a metaphor for human beings – which is, according to Susan McHugh, a common way animal characters are utilized in literature (*Animal Stories*, 7-8). For Mae, Ling leads to an understanding of the more widespread effects of technology: “‘Good boy. Good boy,’ said Mae, feeling sorry for him – for being fooled, for being possessed. It made her feel they had things in common.” (216.) They find companionship in their similar troubles adjusting to the new technology.

While Ling and Mae are affected in a similar manner, there are differences to their stories. Mae’s possession is a result of an accident, whereas on Ling the installation is done consciously. Mae is an accidental test subject, Ling is a forced test subject. The corporation, in whose enclave they meet, looks at Mae with curiosity, but still as a person with subjectivity, while Ling is an object for their experiments. They follow the common ideal, which is a part of the human/animal divide, that animals are mere objects. This idea is still especially strong in science, for example. Sherryl Vint argues that laboratories “produce a reduced notion of animal being” (188). Ling being a dog cannot be seen as an accident. As Susan McHugh mentions, dogs are the most commonly used companion animal in scientific research mainly because of their closeness to humans, durability, and availability (*Dogs* 172-3). While they are used to study conditions affecting themselves, they are also frequently used to study human conditions such as hemophilia (Haraway, *When Species* 55-8). In this sense Ling acts less on the level of metaphor and more as a comment on current scientific practices: while he can be read as a warning that humans will be next, he is also a reminder that dogs are treated like he has in laboratories every day.³ Susan McHugh reminds that dogs have contributed to the critique of positivism, “the faith in pure objectivity or reason and facts removed from social influence that prevailed among late nineteenth- and early twentieth-century researchers” (*Dogs* 175). The close relationship between the two species also challenges the reasoning that is used to justify animal testing and, therefore, the whole science that uses them. Ling works in a similar way in *Air* by connecting this history to Ling’s story as well as calling forth sympathy for Mae’s cause, connecting it to the innocence dogs are usually associated with.

Ling can also be read as a critique of the essentialist definition of human. Language and tool use are some of the most important factors used to separate human from animals (Wolfe, *Zoontologies* xi, Vint 71). Ling reminds that these lines are arbitrary: “‘Your... Your dog is talking,’

³ Dogs have traditionally also been modified outside of research labs. As Tiina Raevaara points out, many breeds of dogs have been subjected to modifications that are directly harmful to the dog throughout their breeding process (169-70).

said the man. ... 'Tuh,' was all he said, the sound of his world changing, suddenly, for real. (216-7, emphasis original.)"

Ling has similar effects on people he encounters. As experiments done in studies of animals, he erodes "the tidy divisions between human and nonhuman" (Wolfe, *Zoontologies* xi). He is a very concrete metaphor for moving away from some of the structures of humanism, perhaps towards posthumanism. Of course, despite the technology in his cranium, Ling can hardly be called posthuman. After all, he still has his abilities as a dog, too. As well as his human and superhuman capacities given by technology, Ling has, for example, his superhuman sense of smell: "He put his nose to the floor and snuffled. He was following a scent" (213). Cary Wolfe paraphrases the work of Stanley Cavell who stated that "the traditional humanist subject finds [the] prospect of the animal other's knowing of us in ways we cannot know and master *simply unnerving*" (*Animal* 4, emphasis original). It is not only the familiar that unnerves, but also, of course, the unfamiliar. Perhaps more significant than the feeling of uncanny, which Ling projects, are the other effects or the lack of them. Despite his human-made modifications, Ling still encounters the world through his canine body. The machines installed do not make him human; they merely add human-invented tools to his use. While a human being with the same technology, such as Mae, might easily be defined as posthuman, Ling's embodiment, at least from the point of view of critical posthumanism, does not. He rather moves along the axis defined by his embodiment, perhaps, towards postdogginess.

Ling disrupts the barriers between human and animal, or human and dog, but whether this puts him beyond the category to, shall we say, postdogginess is another issue. While Ling is able to express himself to humans through access to language, this does not express much of subjectivity. In many ways he remains trapped by the human conceptions of dog and human relationship: "It is my job to stay with you" (215). Whether this is to emphasize his role and evoke sympathy in a reader or whether it is an example of a faulty writing of an animal character by the author, is a difficult question. Sherryl Vint writes that "one of the things sf can do is convey some sense of animal's experience [, for example,] through the *novum* of technology which enables the animal to talk" (4, emphasis original). Ling sadly stays in that category of "some sense," which can be partly attributed to his short appearance in the story.

However, during his minor part in the novel, Ling has an important role in relation to Mae. She is experiencing changes that in many ways are moving her towards something that might very easily be defined as posthuman. Firstly, the invasion of technology has disrupted the borders of her limited world, promising connection to the rest of the humanity in a way that she could not anticipate before. Secondly, the accidental invasion of her mind by the female villager who died during the beta test of *Air* certainly has not strengthened her faith in herself as an autonomous subject. And, finally, encountering Ling has eroded the boundaries between human and Other. According to N. Katherine Hayles, "the posthuman subject is an amalgam ... whose boundaries undergo continuous construction and reconstruction" (3). Through the novel, Mae is certainly subjected to such changes, but it must also be remembered that Ling is there to experience at least some of these changes with her. While Ling is employed to further Mae's story, an argument can be made that the changes affect not only Mae, but also Ling. Their short companionship is more co-evolution than a mere collection of effects one has on the other.

This co-evolution is visible in the actions Ling performs and the thoughts he expresses before his way parts with Mae. Although Ling seems like a stereotypical dog to a certain extent, there are glimmers of a stronger and more measured will present during these moments. During one of these, Ling escorts Mae out of the corporation facility, even lying in the process. Through these actions he demonstrates a measure of subjectivity beyond mere loyalty to his masters. However, more significant is the last request to his owner Tunch that Ling makes before Mae and he part ways: "'I want this box taken off my head,' he said. 'I want this voice taken out.' ... 'I will be a dog again,' he said." (222-3.) It is a confirmation that Ling has looked at the role of human, dog, and

something in between, and has chosen that of the dog. If the technology in his head did not make him a postdoggy, this understanding of his own identity, if just for a moment, did.

Conclusion

According to Donna Haraway, “species of all kinds, living or not, are consequent on a subject- and object-shaping dance of encounters” (*When Species* 4). The meeting between Ling and Mae is certainly one dance in such a cavalcade of encounters. Ling challenges Mae and those around him to consider questions of subjectivity and technology in a different manner. As such he works as a companion to Mae, guiding her through his brief visit to the novel.

However, Ling and Mae’s encounter does not affect only the latter nor raise questions solely on humanity. Ling certainly raises the issue of non-human subjectivity and, as argued, even the possibility of a non-human post-subject. Because of the limited amount of pages given to his character, Ling may not have the room to develop or be presented as a full postdoggie, but through his actions and interaction with his surroundings he certainly gives grounds for discussion on the matter. He is an amalgam of a dog and technology, just like the species has been since they began their co-evolution with humankind, but in a more defined way. However, he is not merely a loyal servant as dogs are often depicted to be, but capable of both his own actions and thoughts on his identity. Whether Ling’s request for the removal of the technology is followed or not, it seems plausible that this experience will leave its mark on him. With or without the machines and software, Ling is beyond what the human conception of a dog is – he might even be a postdoggie.

While the shortness of this encounter leaves much of the potential of Ling unused, his character could be combined with other similarly sidelined dog characters or even other SF animals in a larger study. Susan McHugh points out that, while animal characters are a frequent feature in literature, they have been only narrowly studied through “systematic literary [studies]” (*Animal Stories* 6). There is a need for a further study of the relationship between dog characters and technology in SF and literature in general. After all, even in small roles, such as the one given to Ling, the dogs can carry important messages, perhaps of how, like Cary Wolfe argues, “our stance towards the animal is an index for how we stand in a field of otherness and difference generally” (*Animal Rites* 5). The discussion about animal subjectivity is connected to discourse on humanity. While animals deserve attention on their own, animals such as dogs are our companion species: their future is directly linked to ours.

Works cited

Boehner, Bruce Thomas. *Animal Characters. Nonhuman Beings in Early Modern Literature*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2010. Print.

Braidotti, Rosi. *Patterns of Dissonance. A Study of Women in Contemporary Philosophy*. Trans. Elizabeth Guild. Cambridge: Polity Press, 1991. Print.

---. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press, 2014. Print.

Haraway, Donna J. *Modest_Witness@Second_Millennium. FemaleMan©_Meets_OncoMouse™. Feminism and Technoscience*. New York: Routledge, 1997. Print.

---. *The Companion Species Manifesto. Dogs, People, and Significant Otherness*. Chicago: Prickly Paradigm Press, 2003. Print.

- - -. *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2008. Print.

Hayles, N. Katherine. *How We Became Posthuman. Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics*. Chicago: The University of Chicago Press, 1999. Print.

Luckhurst, Roger. *Science Fiction*. Cambridge: Polity Press, 2005. Print.

McHugh, Susan. *Dogs*. London: Reaktion Books, 2004. Print.

- - -. *Animal Stories. Narrating Across Species Lines*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2011. Print.

Nayar, Pramod K. *Posthumanism*. Cambridge: Polity Press, 2014. Print.

Raevaara, Tiina. *Koiraksi ihmiselle*. Helsinki: Teos, 2011. Print.

Ryman, Geoff. *Air*. London: Gollanz, 2005. Print.

Vint, Sherryl. *Animal Alterity. Science Fiction and the Question of the Animal*. Liverpool: Liverpool University Press, 2010. Print.

Wolfe, Cary. "Introduction." In *Zoontologies. The Question of the Animal*. Ed. Cary Wolfe. Minnesota: University of Minnesota Press, 2003. ix-xxiii. Print.

- - -. *Animal Rites. American Culture, the Discourse of Species, and Posthumanist Theory*. Chicago: University of Chicago Press, 2003. Print.

- - -. *What is Posthumanism*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010. Print.

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and
Fantasy Research
journal.finfar.org

Katoava utopia,
postmoderni utopia Hannu Rajaniemen teoksessa *The Quantum Thief*.

Aleksi Nikula

Abstrakti: Artikkelitutkimus Hannu Rajaniemen teoksessa The Quantum Thief (2010, suom. Kvanttivaras) kuvattua yhteiskuntaa pääasiassa Fredric Jamesonin ja Darko Suvinin poliittisten utopiateorioiden kautta. Artikkelin primäärikohde on alkuperäiskielinen teos The Quantum Thief, mutta tutkimusta taustoitetaan myös sarjan jatko-osien The Fractal Prince (2012, suom. Fraktaaliruhtinas) sekä The Causal Angel (2014, suom. Kausaalienkeli) avulla. Tutkimuskieleni on suomi, mutta käytän kohdeaineistonani englanninkielisiä alkuperäisteoksia. Artikkelin teoreettinen viitekehys muodostuu ensisijaisesti Edward Jamesin, Fredric Jamesonin ja Darko Suvinin teoksista.

Artikkelissa tutkitaan, mitä utopiagenren konventioita Rajaniemi käyttää teoksessaan ja millaisia ilmiöitä Rajaniemen utopiassa esiintyy. Vertaan myös teoksen eroja ja yhtäläisyyksiä 1900-luvun loppupuolen utopiagenreen yleensä. Erityisesti The Quantum Thiefissä esiintyvää yhteiskuntaa tarkastellaan kapitalistisena utopiana, jonka valuuttamuoto arvottaa yhteiskunnan kansalaisia. Teoksen antiutopistisuutta käsitellään myös teoksessa esiintyvän vankilametaforan kautta.

The Quantum Thief sopii Jamesonin kapitalistisen utopian muottiin, ja Rajaniemi esittää teoksessa ratkaisuja Jamesonin esittämiin utopian käsitettä koskeviin ongelmiin: The Quantum Thiefissä kuvattu yhteiskunta sitoo vaurauden suoraan elinaikaan, jolloin asukkaiden pitkäikäisyyttä katkoo kestoltaan määrittelemättömät jaksot hiljaisiksi kutsuttuina koneorjina. Teoksessaan Rajaniemi esittää yhteiskuntansa antiutopiana ja rinnastaa yksityisyysparatiisin rakenteeltaan filosofi Michel Foucaultin hahmottelemaan panoptikon-vankilaan. Artikkelissa haastan teoksen näkökulman ja väitän, että kun panoptikonia muistuttava valtarakenne poistetaan (kuten teoksessa käy), yhteiskunta palaa utooppiseksi.

Avainsanat: The Quantum Thief, utopia, Katoava utopia, Postmoderni utopia Hannu Rajaniemen teoksessa The Quantum Thief

Biografia ja yhteystiedot: Aleksi Nikula on 23-vuotias kirjallisuuden opiskelija ja humanististen tieteiden kandidaatti Oulun yliopistossa. Hän kirjoitti kandidaatin tutkielmansa utopiasta Rajaniemen teoksessa the Quantum Thief ja tällä hetkellä hän kirjoittaa pro gradu -työtä, jonka aihe on pelillisuus Hannu Rajaniemen Jean le Flambeur -trilogiassa.

Hannu Rajaniemen esikoisteoksen *The Quantum Thiefin* (2010, suom. Kvanttivaras, jatkossa *Quantum Thief*) tapahtumat sijoittuvat marsilaiseen Oublietten kaupunkiin. Oubliette on yksityisyysparatiisi, jonka asukkaat hallitsevat täysin omaa yksityisyyttään ja jonka valuutta on kirjaimellisesti aikaa. Teoksessa Oubliette on eristäytynyt sekä poliittisesti, ideologisesti että

fyysisesti aurinkokunnan muista yhteisöistä omalaatuisen yhteiskuntamuotonsa vuoksi, joka on vieras niin lukijalle kuin teoksen pääkaksikolle mestarivaras Jean le Flambeurille ja soturi Mielille.

Artikkelissa tutkin Oublietten yhteiskunnan utopistisuutta. Pohjaan tutkimukseni ensisijaisesti utopioita, kuvitteellisia ihannevaltioita, laajasti käsitellessä tutkijoiden Fredric Jamesonin sekä Darko Suvinin teorioihin. Tutkin, miten *Quantum Thiefin* utopistisuus näyttäytyy Jamesonin utopiateorian valossa: seuraako teos pirstaleisuudestaan huolimatta utopian konventioita ja miten se kääntyy antiutopiaksi?

Käsitellen *Quantum Thiefin* utopistisuutta kahdesta eri näkökulmasta: Ensimmäisenä kuvaan, miten teoksessa aika ja kuolema luovat kapitalistisen utopian, joka osin haastaa klassiset utopiakäsitykset. Toiseksi erittelen teoksen yhteiskunnan yhteneväisyyttä vankilaan ja sitä, miten vankilametafora muodostaa valtasuhteita ja luokkajakoa yhteiskunnan sisällä. Esitän, että teoksen kapitalistinen utopia pirstaloi utopiagenren konventioita ja tunnustautuu näin osaksi postmodernistista utopiakirjallisuutta.

Tutkimukseni teoreettinen tausta perustuu pääosin Jamesonin ja Suvinin utopiateorioille. Jameson näkee utopian tieteiskirjallisuuden sosiopoliittisena alagenrenä, kuten Suvin on utopian määrittänyt. Suvin perustelee väitettään ”kognitiivisen vieraannuttamisen” (cognitive estrangement) käsitteellä, joka hänen mielestään määrittää kaikkea tieteiskirjallisuutta. Käsite viittaa Suvinin luomaan jaotteluun luonnollisten ja vieraantuneiden kirjallisten genrejen välillä. Luonnolliset genret pyrkivät uskollisesti mallintamaan ihmiselle ja hänen aisteilleen ymmärrettävää ja tavanomaista, mutta Suvinin mukaan utopia, ja muut vieraantuneet lajit, tarvitsevat tarinan viittekehyyksi radikaalisti erilaisen ympäristön etäännyttämään liian normaalia todellisuutta ja korostamaan ihmisluonnetta vieraassa ympäristössä (Suvin 34–36, 43; Jameson *Archaeologies* xiv).

Viitatessani antiutopiaan käytän Suvinin määritelmää antiutopiasta dystopian alalajina ja utopian rakenteellisena käännöksenä. Hänen mukaansa antiutopiat muistuttavat arvoiltaan pintapuolisesti utopioita, mutta ennen pitkää paljastavat yhteiskunnan perusteet puutteellisiksi ja dystooppisiksi. (Suvin 385.) Suvinin antiutopia eroaa hienoisesti esimerkiksi sosiologi Krishan Kumarin (1942–) määrittelystä, jossa antiutopia on utopian vastateesi, pilkkaava kaiku, joka on samaan aikaan utopian vastakohta ja siitä riippuvainen, kun taas Suvin käyttää utopian vastakohdasta termiä dystopia. Esimerkiksi George Orwellin (1903–1950) teos *1984* on Kumarin määritelmän mukaan antiutopia, mutta Suvinin mukaan dystopia (Kumar 99–103; Suvin 384). Käytän artikkelissa Suvinin määritelmää, koska näen, että se kuvaa osuvammin *Quantum Thiefiä* ja Oublietten yhteiskuntaa.

Käyttämäni termi ”postmoderni utopia” viittaa Fredric Jamesonin määritelmään postmodernismista neljäntenä koneellisena vallankumouksena, jota ilmentää tietokone, laite, joka asettaa esteettiselle representaatiokyvylle hyvin erilaisia vaatimuksia kuin vanhemmat höyry- tai ydinvoimalla toimivat voimakoneet: olemme vähemmän tekemisissä liike-energian kuin jäljentämistekniikoiden, kuten elokuvien, television ja filmin, kanssa. Tämän Jameson näkee kuviona syvemmästä nykyisen monikansallisen kapitalismin maailmanjärjestyksestä (Jameson, *Postmodernismi* 226–228). *Quantum Thiefin* tapauksessa voisi olla perusteltua puhua jo viidennestä vallankumouksesta, koska teoksessa esiteltujen teknologioiden sekä yhteiskuntamuotojen perustana ovat kvanttimekaaniset ilmiöt, jotka ovat teoksessa mullistaneet nykyisen tietokoneen määrittämän maailmanjärjestyksen.

Marsin eristäytynyt utopia

Artikkelissa ”Utopias and anti-utopias” historiantutkija Edward James luonnehtii klassiselle utopialle ominaisia piirteitä: klassista utopiaa määrittelee pysähtyneisyys. Täydellistä, ideaalia yhteiskuntaa on turha muuttaa. Utopiat esitetään syrjäisinä, jopa eristyneinä paikkoina, jotka ovat

täten kaukana muiden aatemuotojen haittavaikutuksista (James 219–220). Jamesin piirteet luonnehtivat myös Mars-planeetan pinnalla liikkuvaa Oubliettea, jota muu aurinkokunta pitää syrjäisenä takapajulana.

Fredric Jameson esittää, että utopiat usein sijoittuvat staattisiin enklaaveihin, eli ovat fyysisesti eristäytyneitä, koska eristyneessä paikassa perinteisten yhteiskuntakäsitysten ei tarvitse vallita. Enklaavin tekijä voi muuttaa yhteiskunnan eri osa-alueita ja verrata tuloksia valta-yhteiskuntaan. Yleinen esimerkki on rahan poistaminen ja korvaaminen muulla, vastaavalla järjestelmällä. (Jameson, *Archaeologies* 15–17.) Oublietten tapauksessa eristäynyt enklaavi on luotu rajoittamalla kaupungin teknologiatasoa.

Oubliette muistuttaa muodoltaan Jamesonin hahmottelemia aiheita kapitalistisesta utopiasta. Jameson käyttää Ivan Efremovin utopistista teosta *Andromeda* (1958) esimerkkinä avaruuteen levinneestä neuvostohenkisestä utopiasta, jossa avaruusmatkajat hylkäävät kapitalismin ja korvaavat sen tieteellä. *Quantum Thieffissä* samanlaisen valinnan on tehnyt aurinkokunnan sisäosia hallitseva Sobornost-liitto, jota Rajaniemi kuvaa tarkemmin trilogiansa toisessa ja kolmannessa osassa. Sobornostea hallitsee joukko Perustajia (engl. Founders), tieteilijöitä, joiden tavoite on päihittää kuolema teknologian avulla. Asioiden ja tekojen arvon he määrittelevät utilitaarisesti sen perusteella, miten ne edistävät heidän suurta yhteistä tehtäväänsä (the Great Common Task). Sobornostien kollektiivisuus ilmenee erityisen hyvin seuraavassa sitaatissa, jossa vasilev-kopiomieli mieluummin tuhoaisi aluksensa miehistöineen kuin tuhlaisi työaikaa siellä piilottelevan varmaan metsästämiseen: ”’We are wasting time here,’ the vasilev says. ’If there is an anomaly here ... then sister pellegrini should self-destruct and so our deaths will serve the Task.’” (*The Fractal Prince* 34)

Aurinkokunnan toinen valtablokki, videopelien klaaneista kehittyneet Zoku-yhteisöt käyttävät vaihtelevasti valuuttaan rinnastettavia pistejärjestelmiä, mutta yksittäisten pelien ja ryhmittymien ulkopuolella niillä ei ole arvoa edes heille itselleen. Sen sijaan valuutta ja arvokkaaksi mielletyt teot määritellään ryhmäkohtaisesti ryhmän tarpeen mukaan:

... a silver circle appears on the notchcube ground around them: Mieli sees a flash of the rules through her connection to the Huizinga-zoku: No violence. Baseline bodies only. Verbal conflict resolution. Qupting allowed for data exchange only. Points for successful team bonding. (*The Causal Angel* 112)

Kiinnostavasti Oublietten asetelma on täysin vastakohtainen: Oubliette antaa teoksen muihin yhteisöihin verrattuna hyvin suuren painoarvon valuutalle ja omistamiselle, ja kääntää sarjassa vallitsevan yleisen oletuksen nurin olemalla individualismin määrittämä kapitalistinen utopia muuten kollektiivisuuden ja sosialismin hallitsemassa aurinkokunnassa. Vertaaminen Sobornost- ja Zoku-yhteisöihin on tärkeä tehdä, sillä tarkasteltuna ne muistuttavat Jamesin (220–222) ja Jamesonin (*Archaeologies* 3) kuvaamaa klassista utopiaa, jota määrittää rahan ja yksityisomistuksen poistaminen sekä poliittisuus. On kiinnostavaa, vaikka muuten Oubliette muistuttaa Jamesonin kuvailemaa enklaavia, rahan kohdalla tilanne on käänteinen: muu maailma on hylännyt tai korvannut valuutan, mutta Oublietessa se on sidottu suoraan kansalaisen elämään. Tällainen utopian piirteiden pirstaloiminen on ominaista juuri postmodernille utopialle (Jameson, *Archaeologies* xi–xiii).

Oubliettea erottaa muusta aurinkokunnasta myös staattinen teknologiataso. Verrattaessa teoksen yleiseen vallitsevaan teknologiseen tasoon Mars on vanhanaikainen enklaavi: muualla täysin yleinen ja hyväksytty ihmismielten kopiointi on Oublietessa vakava rikos. Kaupungin kansalaiset eivät juuri muokkaa ruumistaan tai mieltään, muistuttaen kyvyiltään ja käytökseltään hyvin paljon nykyihmisiä. Jokaisella asukkaalla on ruumis toisin kuin aurinkokunnan valtaryhmittymillä, jotka kopioivat mieltään tarvittaessa eivätkä käytä ruumiita kuin pakon edessä. Vaikka yhteiskunta on futuristinen, kontekstissaan marsilaisia pidetään vanhanaikaisina ja teknologisesti takapajuisina, ja he pitävät sobornostien keskuudessa tavanomaista ihmismielen

kopiointia hirviömäisenä ja kopiomieliä, gogoleita, kuolleina orjina: "Isidore can't suppress a note of distaste in his voice at the word *gogol*: a dead soul, the uploaded mind of a human being, enslaved to carry out tasks, anathema to anyone from the Oubliette" (QT 34).

Enklaavi ylläpitää staattista teknologiatasoa tietoisesti. Muualla vallitsevassa ruumiittomassa tiedeyhteiskunnassa Oublietten kapitalistinen järjestelmä ei toimisi. Tietokoneeseen ladattu mieli on näennäisesti markkinoiden tavoittelemattomissa: sillä ei ole tarpeita, joita tyydyttää eikä se tarvitse esineitä, koska mieli voi luoda kaiken virtuaalisesti. Ulkopuolelta tullut teknologia sekoittaisi heti Oublietten aikamarkkinat, jotka luottavat siihen, etteivät kansalaiset ole kyvyiltään yli-inhimillisiä ja että jokaisen on kulutettava säännöllisesti Aikaa selvittääkseen. Jameson näkee kyberavaruuden uutena enklaavina (*Archaeologies* 21), mutta *Quantum Thieffissä* tilanne on päinvastainen: Kyberavaruus on yhteiskunnallinen normi, josta Oubliette eristyy palaamalla kapitalistiseen kulutusyhteiskuntaan.

Aika ja työ kapitalistisessa utopiassa

Näen *Quantum Thieffissä* esiintyvän utopian representaationa Fredric Jamesonin luonnehtimasta tietoajan kapitalistisesta utopiasta. Samalla teoksesta voi löytää omalaatuisia ratkaisuja Jamesonin esittämille haasteille kapitalistista utopiaa vastaan, kuten kilpailun ja työnteon kadosta klassisessa utopiassa. Oubliette on yksityisparatiisi, jossa jokainen hallitsee omaa yksityisyyttään ja jossa kapitalismi on viety loogiseen päätepisteeseensä: yhteiskunnan virallinen valuutta on aika ja yksilö omistaa itsestään kaiken, myös häneen liittyvät muistot.

The Oubliette is a society of perfect privacy, except in the agoras: here, you have to show yourself to the public. ... What happens there is remembered by everybody, accessible to everyone. Places of public discussion and democracy, where you can try to influence the Voice, the Oubliette's e-democracy system. (QT 61)

Sitaatti kuvaa Oublietten hallintomuotoa, joka muistuttaa äärimmilleen vietyä liberalismia: hallitusta ei tavanomaisessa mielessä ole, vaan päätökset tekee yhteiskunnan tietoverkkoon integroitu demokratia, jota ohjaa elin nimeltä Ääni (*the Voice*). Ääni on ohjelma, joka kerää oubliettelaisten mielipiteet heidän alitajunnastaan ja muodostaa niiden pohjalta konkreettisia päätöksiä. Yhteiskunnan hallintomuoto on eräänlainen demokraattinen anarkia, jossa hallitus ei ole kansalaisista erillinen taho. Tavallaan jokainen kansalainen on osa päätöksentekoa, ja Äänen päätökset kuvastavat kansan yhteistä mielipidettä.

Kapitalismi määrittää Oublietten utopistisuutta: kansalaisten gevulot, heidän yksityisyydenhallintansa, on äärimmilleen vietyä yksityisomistamista. Tämän lisäksi raha ei ole Oublietessa vain kaupankäynnin väline vaan hallitsee myös heidän elämänsä, koska varojen loppu tarkoittaa kuolemaa.

Jamesonin (*Archaeologies* 186) mukaan utopioissa usein esiintyvä "infantilismi", kansalaisten haluttomuus tai kykenemättömyys tehdä töitä, tai jopa todellisen työnteon tarpeettomuus, näyttää kapitalistisesta näkökulmasta regressiiviseltä. Oublietten kansalaiset eivät tee työtä siinä mielessä kuin me sen ymmärrämme, vaan keskittyvät Jamesonin esimerkkien kaltaisesti taideammatteihin. Yhteiskunnan kaikki ruumiillinen työ on ulkoistettu yhteiskuntapalvelua tekevälle orjaluokalle, hiljaisille (*the Quiet*), jotka eroavat sobornostien käyttämisestä gogoleista siinä, etteivät ne ole digitalisoituja kopiomieliä vaan koneruumiisiin siirrettyjä yksilöitä. Elävät oubliettelaist työkentelevät lähinnä ilmaistakseen itseään. Ainoat hyötyammatit, joihin teoksessa törmätään, ovat kuolleita keräävät herättäjät (*the Resurrection men*), oman käden oikeudella toimivat lainvalvojat tzaddikit sekä taksikuskit.

Mikä merkitys työnteolla sitten on? Miksi ihmiset tekevät töitä? Uskon, että työnteon tarkoitus on juuri luoda merkityksiä. Utopiat ovat luonnostaan konfliktittomia (James 222), mutta

Oubliette tarjoaa puitteet luoda kapitalistista kilpailua, joka Jamesonin mukaan on kadonnut utopiasta. Työnteolla on myös käytännöllisempi merkitys: se ehkäisee Jamesonin käsittelemää utopistista tylsistymistä, joka uhkaa yhteisöä, jossa työnteke ei ole tarpeellista (Jameson, *Archaeologies* 190). Väliaikaisuudesta huolimatta kuoleman uhka parantaa työmotivaatiota. Samalla se myös rytmittää kansalaisten elämää.

Kuolema luokkajaan välineenä

Elämän ja kuoleman kahtiajako määrittää Oublietten elintapaa. Teknologisesti kuolema on kukistettu: kenenkään ei tarvitse kuolla, ja myös väkivallan tai onnettomuuksien uhrit voidaan tuoda takaisin teknologian avulla. Siitä huolimatta kuolema on yhä olennainen osa Oublietten yhteiskuntaa. Se on ritualisoitu ja siitä on tehty olennainen osa järjestelmän toimintaa. Kuolema ja elämä ovat Oublietten talouden perusta, ja kuolleet muodostavat kaupungin työväenluokan. ”The one constant, of course, are the Watches ... measuring Time, Noble Time, time as a human being – time that you have to earn back through back-breaking labour as a Quiet” (QT 60). Ihmisyys rinnastetaan tekstissä suoraan aatelisen asemaan, joka on ansaittava kuoleman jälkeen ruumiillisella työllä hiljaiseksi kutsutussa keinoruumiissa.

Tästä herää kysymys, joka kyseenalaistaa mutta myös määrittää Oublietten utopistisuutta: miksi kuolemanjälkeinen yhteiskunta on rakentanut taloutensa kuoleman ympärille? Keskustelua aiheesta käydään myös teoksen sisällä, jossa etenkin vallankumouksen jälkeen syntynyt sukupolvi ei ymmärrä järjestelmää. Oublietten käytäntö on ainutlaatuinen koko aurinkokunnassa: muille kulttuureille ihmismielen digitoiminen ja kopioiminen on niin arkista, että vain harva ihminen kuolee lopullisesti ja tietyissä tapauksissa henkilöinä kohdellaan kokonaisia kopiojoukkoja. Oublietessa taas mielen kopioiminen on laitonta ja kammoksuttua, ja kuolemaa pidetään yksilön velvollisuutena. Kuolemasta on tehty olennainen osa Oublietten arvomaailmaa ja sitä pidetään hintana kaupungin hyvistä asioista: ”An early or extended Quiet ... that is the price we pay for the other good things here, I’m afraid” (QT 102). Sen poistaminen horjuttaisi samalla yhteiskunnan taustalla vaikuttavia arvoja.

Oublietten kansalaisten vapaus perustuu kuolemaan: kun oubliettelaisten aika loppuu, hän kuolee ja hänen tietoisuutensa siirretään hiljaiseksi nimitettyyn keinoruumiiseen, jolloin henkilö siirtyy aatelisluokasta työläiseksi. Kaikki Oublietten ruumiillinen työ perustuu hiljaistyövoimalle, jopa kaupungin perustukset koostuvat valtavista atlas-hiljaisista, jotka liikuttavat kaupunkia pitkin Marsin pintaa. Teoksessa ei mainita, kauanko kuolema kestää, mutta ajan voi henkilöhahmojen käytöksen perusteella päätellä olevan hyvin pitkä – vuosikymmeniä tai jopa vuosisatoja.

Fredric Jameson esittää, että kuolemaan liittyvät pitkäikäisyyden diskurssit voi rinnastaa muihin diskursseihin. Hänen mukaansa kuolema on narratiivisesta näkökulmasta merkityksetön, koska ilmiönä se on meille tuntematon. Siksi kuoleman pelko on yleensä allegoria jonkun muun pelolle. Jamesonin mukaan samalla logiikalla kuolemaan liittyvät pitkäikäisyyden diskurssit voi rinnastaa muihin diskursseihin. Hän vertaa muun muassa pitkäikäisyyden ja sitä määrittävän kuoleman yhteiskunnan sisäiseen luokkajakoon (Jameson, *Archaeologies* 330–332). *Quantum Thiefissä* Jamesonin rinnastus toteutuu kirjaimellisena luokkajakona elävien ja kuolleiden välillä, mitä pidän esimerkkinä Jamesonin koneellisen vallankumouksen mahdollistamasta postmodernin utopiagenren rajojen rikkomisesta.

”... I believe in the Oubliette. I have had a rich eight years in this body; I’m ready to do my part as a Quiet.” (QT 152.) Oubliettelaiset näkevät kuoleman eräänlaisena kansalaisvelvoitteena. Yhteiskunta eroaa Jamesonin esimerkeistä siinä, että yhteiskuntaluokkien jako pitkäikäisten eliittiin ja lyhytikäiseen rahvaaseen ei ole näkyvä. Koska Oublietessa elinikä perustuu kapitalistiseen valuuttaan, kuolema odottaa jokaista. Teoriassa siis kaikilla on yhtäläinen mahdollisuus menestyä ja elää pitkään tai kuolla nuorena. Kuten missä tahansa kapitalistisessa järjestelmässä, luokittuminen

rikkaisiin ja köyhiin on mahdollista. Oubliettessa ei kuitenkaan ole teollista- tai palvelualaa, vaan suurin osa töistä liittyy pienellä mittakaavalla tuotettuun taiteeseen ja käsitöihin. Ilman suuryrityksiä tai teollisuutta pääoma ei keskity pienelle omistajaluokalle.

Oublietten luokkakajo ei sinänsä perustu sosiaaliseen asemaan, mutta elävien kansalaisten ja kuolleiden hiljaisten välillä on selvä kuilu: "His father is ten metres tall, with an elongated insect body. ... He labours side by side with a hundred others; some of them climb on top of each other, making the wall taller and taller." (*QT* 126.) Hiljaisilla ei ole puhekykyä, kasvoja eivätkä he muistuta muodoltaan ihmistä. Heiltä on riistetty yksilöllisyys ja ilmaisukyky. Tämä on valtava rajoite yhteiskunnassa, joka muuten korostaa itseilmaisun ja luovuuden tärkeyttä. Muu yhteiskunta ei edes kohtele hiljaisia ihmisinä, vaan koneruumista asuttavaa henkilöä pidetään kuolleena ja ruumista kohdellaan ikään kuin varsinaisen henkilön hautaa: esimerkiksi etsivä Isidore Beaufortin kerrotaan vierailevan säännöllisesti isänsä luona, kertovan hänelle huolistaan ja tuovan hänelle kukkia. Hiljaiset ovat vaiettu yhteiskuntaluokka, joiden ihmisyyys on viety. Silti Oublietten yhteiskunta ei toimisi ilman heidän tekemäänsä orjatyötä.

Yhteiskunnan suhtautuminen kuolemaan ja hiljaisuuteen on samanlainen kuin Jamesonin esimerkkinä käyttämä Joe Haldemanin tarina *Buying Time* (1989). Tarinassa nuorentamisteknologiaa hallitseva yhtiö veloittaa lääkityksestä ostajan kaiken omaisuuden. Tällöin henkilön on aina nuorentuessaan aloitettava puhtaalta pöydältä. Jameson pitää tätä pitkäikäisyyden käsittelytapaa luonteenomaisena. (Jameson, *Archaeologies* 340.) *Quantum Thief*issä kuoleman funktio on samanlainen: ihmiset kuolevat heidän aikansa loppuessa, jolloin he ovat jo menettäneet kaiken. Hiljaisena vietetyn ajan jälkeen kansalaisen on aloitettava myös alusta. Tämä liike pitää myös Oublietten asukkaat vaihtuvina.

Yhtäläisyys Jamesonin esittämään kaavaan löytyy teoksen lopusta, jossa paljastuu, että Oublietten salainen hallitsija kontrolloi asukkaiden koko identiteettiä. Tällöin luokkakajo perustuu kuolleiden ja hallitsijan välille. Kuolema ei tällöin ole vain allegoria luokkajaoille, vaan sen aktiivinen aiheuttaja ja ylläpitäjä.

Yllä eritelty luokkakajo vastaa Jamesonin ehdottamaa tieteiskirjallisuuden politiikan globaalia paradigmaa. Hän tarkoittaa tällä hyvinvointivaltioissa nytkin tapahtuvaa yhteiskuntaluokkien polarisaatiota eli keskiluokan pienenemistä. Teoksessa polarisaatio on viety huippuunsa, koska Oubliettessa yksi henkilö hallitsee lähes koko väestöä.

Oubliette on vankila

Quantum Thief on täynnä vankilavertauksia, ja jo nimi Oubliette viittaa vankityrmään. Teoksen lopussa vertauksesta tulee totta: Oublietten yksityisyys on harhaa, ja on olemassa joukko, jolla on pääsy joka ikisen kansalaisen tietokantaan. Rakenteeltaan Oubliette on panoptikon, Jeremy Benthamin (1748–1832) kehittämä vankilamalli, jossa vankeja voidaan valvoa salaisesti (Roth 33; Foucault 225–227): "The bottom line is, the Oubliette is not a place of forgetting. It's not a privacy heaven. It's a panopticon." (*QT* 261.) Teoksen yksityisyyteen ja yksityisomistukseen perustuva utopia onkin valheellinen ja mahdoton, ja paljastuksen myötä Oublietten koko yhteiskuntamalli kyseenalaistuu ja muuttuu utopiasta antiutopiaksi.

"This was supposed to be a new Australia," he says. "A typical pre-Collapse idea: put criminals inside terraforming machines, get them to pay their debts to society. And we worked hard, believe me, ... all just to be human for a little while again. ... But then the Collapse happened, and the lunatics took over the asylum. We hacked the panopticon system. Turned it into exomemory. Used it to give the power to us." (*QT* 299)

Se, että Oubliette paljastuu historiallisesti vankilaksi, on ironinen naula teoksen aiemman utopiakuvauksen arkussa. Miten ihmisyydellä kiristämiseen perustuva vankila on voinut näyttää

uskottavalta ihannevaltiolta? Darko Suvinin mukaan utopiassa on aina ihmisryhmä, joka kärsii utopian oloista (383). Oublietessa kärsii koko väestö, joka on tietämättään vangittu täysvalvottuun kiertoon pakkotyön ja pikaisen ihmisyyden välillä.

Panoptikon-vertauksen myötä Oublietten yhteiskuntaa voi analysoida filosofi Michel Foucaultin (1926–1984) *Tarkkailla ja Rangaista* (1975) -teoksen ajatusten kautta. Foucault esittää, että panoptikonissa yksilöä valvovat instanssit erittelevät yksilöt binäärisesti ja asettavat heille tiukkoja toimintakaavoja (225). Oublietten historian kurinpitolaitos jakoi vankinsa epäinhimillisiin hiljaisiin, jotka pystyivät pakkotyöllä lunastamaan itselleen hetkellisen oikeuden ihmisruumiiseen.

Kun vankilayhteys on näkyvässä, niin sitä voi soveltaa myös teoksen utopistisuuden muihin osiin. Kapitalistinen aikakauppa muistuttaa vankiloissa kehittyviä talouksia, joissa vangit vaihtavat keskenään palveluksia sekä kilpailevat siitä, ketkä joutuvat ikäviin työvuoroihin. Sopua ylläpitävät tzaddikit muistuttavat vankilajengien järjestyksenvallvoja, jotka pitävät muut vangit ruodussa. Heitä tukeva Zoku-yhteisö ovat vain laitoksen suurin liiga, jolla on yhteyksiä vankilan ulkopuolelle.

Valvonnan valta

Oublietten yhteiskunta nauhoittaa kaiken, mitä kansalaiset tekevät, mutta he hallitsevat näennäisesti itseään koskevaa tietoa:

This is how it works. The exomemory stores the data – all data – that the Oubliette gathers, the environment, senses, thoughts, everything. The gevulot keeps track of who can access what, in real time. ... You meet someone and agree what you can share, what they can know about you, what you can remember afterwards. (QT 108)

Fredric Jamesonin mukaan yksi antiutopioiden toistuvista teemoista on depersonaatio, yksilöllisyyden katoaminen, johon päädytään, jos utopia poistaa yksityisomistuksen mukana myös henkilön oikeuden itseensä (*Archaeologies* 191). Oublietten yksityisyysjärjestelmän puitteissa yksilöllisyyden menettäminen ei vaikuta kansalaisille todennäköiseltä uhalta, mutta asia muuttuu, kun Oubliettea tarkastellaan vankilana. Panoptikonissa vangit eristetään yksinäisiin valvottaviin instansseihin. Foucaultin mukaan valvonnan tulee olla jatkuvaa, näkyvää, mutta sellaista, ettei vanki tiedä milloin hän on valvonnan alla. Näin valta automatisoituu ja muuttuu samalla epäyksilölliseksi, jolloin alistussuhteen luomiseen ei vaadita pakkokeinoja. Siihen riittää vangin sisäinen vallankäyttö. Tällöin valta ei enää perustu tiettyyn henkilöön, vaan valvonnan harkittuun hajauttamiseen. (226–228.)

Oubliettelaiset depersonoi heidän gevulot-teknologiansa: he eristävät itsensä vapaaehtoisesti muista, jolloin he ovat yksilöitä vain omasta ja valvojan näkökulmasta. Kansalaiset ovat tietoisia jatkuvasta valvonnasta, mutta luulevat pystyvänsä hallitsemaan sitä. Näin he tukevat riippumatonta valtasuhdetta toimien samalla osana heitä eristävää koneistoa. Kuten panoptikonissa, yhteiskunnan valvoja voi pysytellä näkymättömissä ja laitos toimii ilman häntä.

Yksityisyys voi toimia teoksessa niin utopistisena kuin antiutopistisenakin teemana. Jos sitä pitää panoptikonin laitosjaotteluna, yksityisyys on depersonoiva keino hallita laitoksen vankeja. Ilman hallitsijaa se tekee Oubliettestä yksityisyysparatiisin. Teoksen lopussa valvontakoneistoa hyväksikäyttävä hallitsija syöstään vallasta ja valta palautetaan kansalle.

Quantum Thief esittää Oublietten ensisijaisesti valheelle perustuvana antiutopiana, mutta lopullinen tulkinta jää subjektiiviseksi. Voiko vankilaksi suunniteltu järjestelmä olla toisen utopia? Onko panoptikon enää vankila, jos vanginvartijaa ei ole ja valvontakameroita hallitsevat vangit? Kun valvonnan välineet ovat kansalla, Oubliette toimii aiemmin esitellyn kapitalistisen utopian tavoin. Kollektiivisesta näkökulmasta järjestelmä on selvästi puutteellinen, mutta individualistisesti luokkajaon ja depersonifikaation ongelmat voi tulkita kilpailutalouden sekä yksilön oikeuksien ominaisuuksiksi. Mielestäni tämä on esimerkki postmodernin utopiagenren sekä

antiutopian subjektiivisuudesta. Teoksessa tapahtuva utopian ja antiutopian konflikti muistuttaa näiltä osin myös Krishan Kumarin tulkintaa antiutopian ja utopian välisestä riippuvaisuudesta (Kumar 99–100).

Lopuksi

Rajaniemen *Quantum Thief* esittelee kapitalistisen utopian, joka muistuttaa rakenteeltaan paljolti Fredric Jamesonin kapitalistista utopiateoriaa. Teoksessa on tehty kiinnostavia ratkaisuja Jamesonin esittämille ongelmille: oubliettelaiset ratkaisevat tylsyyden sekä kilpailun ongelmat sitomalla pitkäikäisyytensä yhteiskunnan valuuttaan.

Quantum Thiefin antiutopistisuus ei ole yhtä läpikotaista kuin voisi olettaa. Teoksen ensisijainen sidos antiutopiaan ja dystopiaan on yhteiskunnan valvonnan kuvaus ja vankilarinnastus, joka esittää Oublietten yksityisyyden kontrollin ja depersonaation välineenä. Teoksen muut antiutopistiset piirteet ovat tulkinnanvaraisia ja Rajaniemen kritiikki ilmenee lähinnä intertekstuaalisten viittausten kautta.

Teoksen utopistisuus jää lopulta subjektiivisen tulkinnan varaan: pitkää elämää tauottavan kuoleman voi nähdä kapitalistisen kilpailun edellyttäjänä tai antiutopistisena luokkajakona. Yksityisyyden taakse piiloutuminen voi suojella yksilöllisyyttä tai tukahduttaa sen. Vaikka Rajaniemi esittääkin Oublietten antiutopiana, lukijan ei tarvitse tulkita sitä sellaisena.

Lähteet

Edgar, Audrew and Peter Sedgwick. *Key Concepts in Cultural Theory*. New York: Routledge, 1999. Print.

Foucault, Michel. *Tarkkailla ja rangaista*. Trans. Eevi Nivanka. Helsinki: Otava, 1975. Print.

Hosiaislouma, Yrjö. *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY, 2003. Print.

James, Edward. "Utopias and anti-utopias." *The Cambridge Companion to Science Fiction*. Ed. Edward James and Farah Mendlesohn. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 219–229. Print.

Jameson, Fredric. "Postmodernismi eli kulttuurin logiikka myöhäiskapitalismissa". *Moderni/Postmoderni. Lähtökohtia keskusteluun*. Ed. Jussi Kotkavirta and Esa Sironen. 1989. 2nd edition. Helsinki: Gummerus, 1984. Print.

Jameson, Fredric. *Archaeologies of the Future – The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*. London: Verso, 2005. Print.

Kumar, Krishan. *Utopia & Anti-utopia in Modern Times*. Oxford: Blackwell, 1987. Print.

Levitas, Ruth. *The Concept of Utopia*. Hertfordshire: Philip Allan, 1990. Print.

Rajaniemi, Hannu. *The Causal Angel*. London: Gollancz, 2014. Print.

Rajaniemi, Hannu. *The Fractal Prince*. London: Gollancz, 2012. Print.

Rajaniemi, Hannu. *Kvanttivaras*. Trans. Antti Autio. Helsinki: Gummerus, 2011. Print.

Rajaniemi, Hannu. *The Quantum Thief*. (= *QT*) London: Gollancz, 2010. Print.

Roth, Mitchel P. *Prisons and Prison systems: A Global Encyclopedia*. Greenwood Publishing Group, 2006. Web. 30. Nov. 2014.

Suvín, Darko. *Defined by a Hollow. Essays on Utopia, Science Fiction and Political Epistemology*. Bern: Peter Lang, 2010. Print.

Summary in English

Vanishing Utopia, Postmodern Utopia in *The Quantum Thief*

This article examines the futuristic society depicted in Hannu Rajaniemi's science fiction novel *The Quantum Thief* (2010). The theoretical viewpoint is mainly based on Fredric Jameson's and Darko Suvín's theories on political utopia and anti-utopia. The article is written in Finnish except for the quotations from *The Quantum Thief*, which have been preserved in the original English. The article also utilizes sequels *The Fractal Prince* (2012) and *The Causal Angel* (2014) to provide background to ideas discussed in the text.

The article studies the kind of utopia Rajaniemi has built and how the society reflects on the postmodern utopia of the late 20th century. Significant focus will be on *The Quantum Thief* as a capitalist utopia, where currency directly measures the worth and lifespan of the society's citizens. The article also examines the book's anti-utopian traits especially in regard to issues of surveillance and the prison metaphor built in the narrative.

The Quantum Thief fits the model of a capitalist utopia as presented by Fredric Jameson, and offers unique solutions to issues Jameson has identified: the otherwise immortal society uses time as currency with periods of 'death' spent in robotic slave bodies. The book represents the society as anti-utopian and compares its function to Michel Foucault's panopticon-prison. The article will question the book's point of view and claim that once the panopticon's power structure is removed, the society is more utopian than anti-utopian.

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research

journal.finfar.org

And So It Begun. The First Year of *Fafnir*

Hanna-Riikka Roine

The first year of *Fafnir* the journal has passed, and now it is time for a short yearly report recounting the key events and figures of 2014.

Fafnir was founded hand in hand with the FINFAR, The Finnish Society for Science Fiction and Fantasy Research in the autumn of 2013. In short, *Fafnir* is a product of a long tradition of close but unofficial networking of Nordic science fiction and fantasy researchers.

At first *Fafnir* had only its subtitle, *Nordic Journal for Science Fiction and Fantasy Research*, which accurately illustrates its focus and scope. It was decided, however, that the new journal needed a catchier first name. From October to November 2013, a name contest was held, and it produced seven excellent suggestions. The winner was voted by the advisory board and FINFAR society board. It is likely that one of the decisive factors was the fact that “Fafnir” is, as may be obvious, an anagram of FINFAR.

Fafnir has been piloted by three Finnish editors-in-chief from the beginning: Jyrki Korpua from University of Oulu, Hanna-Riikka Roine from University of Tampere and Päivi Väättänen from University of Helsinki. All three of them are actively engaged in the field of science fiction and fantasy research and are currently working on their PhD dissertations (or, in Jyrki’s case, putting the finishing touches to the project). All three continue at their posts until the end of 2015 in order to ensure the continuity of the young journal.

In addition to the editors, the sub-editor Juri Timonen has done invaluable work for the journal in setting up the website and publishing the issues online. The advisory board with its fifteen members and the chair Merja Polvinen has also provided indispensable support for the journal.

In its first year, *Fafnir* was issued four times: in March, June, September and December. The publication of the fourth issue was delayed until January 2015, however, due to an attack on the journal’s website, which meant that the site had to be closed down and cleaned up. Only the first issue had a specific theme, while the rest of the issues were open to all kinds of topics. It was assumed that this way, *Fafnir* would receive more submissions and provide for a wider audience with different research interests.

Fafnir published ten research articles in total during 2014. All in all, *Fafnir* received fifteen submissions for research articles, and twelve of these were sent for double-blind peer review. This means that 67 per cent of the submitted manuscripts were published – most of the manuscripts were, however, greatly revised according to the advice given by the expert referees.

Along with the articles, *Fafnir*’s issues included five overviews or essays, three reports and three academic book reviews. The topics of overviews and essays ranged from a history of FINFAR seminars to discussions on generic interpretations, while the reports covered two conferences and experiences of planning and teaching a course on science fiction.

The main language of *Fafnir* is English, but it is in the journal's policy to publish texts also in Finnish or in the Scandinavian languages. All but one texts published in 2014 were written in English: the only exception was a book review in Finnish.

Fafnir's sole theme issue 1/2014 introduced the proceedings of the FINFAR seminar held for the 14th time in July 2013. FINFAR seminars are working seminars in which mostly master's degree students and doctoral students present papers that are either a part of a future doctoral dissertation, a master's thesis, or a conference paper.

From the beginning, it was decided that *Fafnir*'s first issue of each year would be dedicated to the proceedings of the seminar, and this year, this very young tradition continues. In 2016, the first issue will be devoted to the proceedings of the Academic Track in Archipelacon, the Nordic Science Fiction and Fantasy Convention, which will surely prove interesting.

Even though the other issues of 2014 had no predetermined themes, it was possible to draw some loose themes for them. The second issue celebrated the multiversum of speculative fiction which gathers various genres under its umbrella, while the third issue postulated on questions of fantasy literature, fantastic milieus and the imaginative. The texts of the last issue were closely connected with genuine problems of our world and contextual fields of experience.

One of the objectives of *Fafnir* is to rejuvenate and join up the Nordic field of science fiction and fantasy research. In the present year, this theme is going to be addressed in the issue 3/2015 which will concentrate on the history of science fiction and fantasy research in the Nordic countries.

Fafnir received Media Fellows -grant from Finnish Association of Science Editors and Journalists (Suomen tiedetoimittajain liitto ry) for developing and furthering the journal in its first year. We are thankful for the support: it was mostly spent on building up this platform for *Fafnir*.

All in all, the first year of *Fafnir* has been a thrill! There is still much work to do, many articles to be published, but as Terry Pratchett writes in *Hogfather*: "Everything starts somewhere, although many physicists disagree."

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research

journal.finfar.org

Tutkijat mielen ja materian rajamailla

Emilia Uusitalo

Fantasia- ja tieteiskulttuurin tutkijat kokoontuivat viime vuoden heinäkuussa jo perinteeksi muodostuneeseen Suomen tieteis- ja fantasiatutkimuksen seminaariin, FINFARIin. Seminaari järjestettiin vuonna 2014 Jyväskylässä 10. ja 11. heinäkuuta, Euroopan suurimman fantasia- ja science fiction -tapahtuman Finnconin yhteydessä. Seminaari kokoontui Jyväskylän yliopiston kirjaston seminaarihuoneessa, missä spekulatiivisen fiktion tutkijoilla oli mahdollisuus rauhassa keskustella etukäteen luetuista seminaariesitelmistä. Paikalla oli monia aiemmista seminaareista tuttuja kasvoja, mutta myös ilahduttavan monta uutta innokasta tutkijaa. Jyväskylän seminaari oli jo vuorossaan 15. spekulatiivinen fiktion tutkijoiden seminaari Suomessa, ja sen teemana oli mielen ja materian suhde.

Nuoria tutkijoita opasti tänäkin vuonna joukko kokeneempia tutkijoita niin kotimaasta kuin ulkomailta. Seminaarin kansainvälinen vieras, brittiläinen kriitikko ja kustantaja Cheryl Morgan on osallistunut säännöllisesti FINFAR-seminareihin ja hänen asiantuntemuksensa spekulatiivisen fiktion saralla on aina ollut seminaarilaisille tervetullutta. Kotimaisista alan vanhemmista tutkijoista seminaarilaisia oli ohjaamassa Irma Hirsjärvi Jyväskylän yliopistosta, Liisa Rantalaiho Tampereen yliopistosta, Paula Arvas ja Merja Polvinen Helsingin yliopistosta, Sofia Sjö Åbo Akademista sekä tutkija Markku Soikkeli.

Jokaiselle seminaarissa esitellylle paperille oli nimetty kaksi vanhempaa kommentoijaa, mutta kaikki osallistujat saivat vapaasti tuoda omia huomioitaan esille. Kommentoijien tehtävänä seminaarissa on tarjota nuoremmille tutkijoille neuvoja ja huomioita sen suhteen, miten nämä voisivat viedä tutkimustaan eteenpäin. Seminaarissa on joka vuosi ollut hyvin lämminhenkinen tunnelma, ja nuoret tutkijat ovat saaneet esitellä ideoitaan hyväksyvässä ilmapiirissä ilman torjutuksi tulemisen pelkoa. Mielestäni erityisen ilahduttavaa on myös se, että käsiteltävien töiden kommentointi ei jää vain kokeneille tutkijoille, vaan myös nuoremmat innostuvat seminaarissa kommentoimaan toistensa töitä. Näin oli myös viime vuoden seminaarissa.

Kaksipäiväisessä seminaarissa esiteltiin tällä kertaa yhdeksän paperia. Lisäksi paikalla oli muutama kuunteluoppilas, jotka eivät tällä kertaa esitelleet omaa työtään. Suurin osa papereista oli luonnoksia pro gradu -tutkielmista tai väitöskirjoista, mutta mukaan mahtui myös proseminaaritutkielman luonnos sekä pari artikkelia. Seminaarin idea on, että osallistujat tutustuvat toistensa töihin etukäteen, eikä niitä enää seminaarissa lueta ääneen. Tällöin jokaiselle työlle varattu puolituntinen päästään käyttämään kommentteihin ja kehitysehdotuksiin. Seminaari tarjoaakin nuorille tutkijoille erinomaisen mahdollisuuden saada hyvin konkreettista palautetta omasta työstään.

Torstai on perinteisesti seminaarilaisille pidempi päivä, sillä perjantaina Finnconin ohjelma syö iltapäivän tunteja. Tänäkin vuonna suurin osa papereista käsiteltiin torstaina. Ensimmäisenä käsiteltiin Hanna-Riikka Roineen työ fantasiamaailmojen rakentamisesta kirjallisuudessa ja digitaalisissa roolipeleissä käyttäjän näkökulmasta. Hanna-Riikka esitti työssään, että sekä narratiivisuus että simulatiivisuus ovat merkityksellisiä strategioita niin kirjallisuudessa kuin

digitaalisissa roolipeleissä. Hanna-Riikan jälkeen vuorossa oli Anna Pöyhösen paperi Douglas Adamsin *Linnunradan käsikirja liftareille* -teoksen lukijavastaanotosta. Pöyhösen paperin keskeisenä tarkastelun kohteena on se, miten teoksessa esitetyt reaktiot opettavat lukijaa käsittelemään uusia ja yllättäviä tilanteita.

Päivän puolessa välissä pidettiin lyhyt tauko, jonka aikana Mika Lopenen esitteli seminaarilaisille Tieteen termipankin hanketta, jossa kerätään eri tutkimusalojen termistöä suomeksi. Myös fantasian ja science fictionin tutkimuksen termistöä kerätään termipankkiin, ja Mika toivoikin kiinnostuneita osallistumaan termien keruuseen.

Elisabeth Oakesin paperissa lähestyttiin kaunokirjallista aineistoa kielitieteen näkökulmasta. Elisabeth käsitteli paperissaan Ursula LeGuinin teoksen *The Lathe of Heaven* unijaksojen kielellistä asennonvaihdosta ja tämän asennonvaihdoksen suhdetta teoksen tyylillisiin valintoihin ja teemoihin. Elisabethin paperin jälkeen vuorossa oli Aleksi Nikulan artikkeliluonnos, joka käsitteli Hannu Rajaniemen teosta *The Quantum Thief* sen kuvaaman yhteiskunnan utopistisen piirteiden kautta. Nikula esitti paperissaan, että Rajaniemen kuvaama yhteiskunta lähestyy kapitalistista utopiaa, ja analysoi teosta myös antiutopian käsitteen näkökulmasta. Torstain viimeisenä työnä käsiteltiin Kaisa Kortekallion väitöstutkimussuunnitelma. Kortekallion väitöstutkimuksen keskiössä on kysymys posthumaanista tietoisuudesta nykykirjallisuuden ja -filosofian valossa.

Perjantaina seminaarissa käsiteltiin neljä työtä, ennen kuin siirryttiin nauttimaan Finnconin ohjelmasta. Päivä aloitettiin kuitenkin The Hobbit Project -nimisen hankkeen lyhyellä esittelyllä. Vuoden 2014 lopussa julkaistun (tuolloin vielä tulossa olleen) viimeisen *Hobitti*-elokuvan yhteydessä käynnistyi myös maailmanlaajuinen vastaanottotutkimus, jossa on mukana myös suomalaisia tutkijoita. Hankkeessa kerättävässä materiaalissa riittää monenlaista tutkittavaa, ja hanketta mainostettiin myös nuoremmille tutkijoille.

Perjantain ensimmäisenä seminaaripaperina tarkasteluun pääsi Jyrki Korpuan työ, joka käsitteli J. R. R. Tolkienin teoksissa esitettyä sielun ja ruumiin kahtiajakoa. Työ liittyy Jyrkin tekeillä olevaan väitöstutkimukseen Tolkienin luomasta maailmasta. Tolkienin maailmasta siirryimme antiikin sankareiden pariin, kun pääsimme käsittelemään Iina Haikan tutkimusta naissankareista Rick Riordanin *The Heroes of Olympus* -sarjassa. Iina käsitteli paperissaan sitä, miten naissankarit ovat muuttuneet ajan saatossa, ja kiinnitti huomiota siihen, että moderneissa nuorille aikuisille suunnatuissa fantasiasarjoissa naissankarit ovat voimakkaita ja itsenäisiä eivätkä ainoastaan miessankareiden apureita. Esimerkkinä tästä Iina käytti tutkimuksessaan Riordanin sarjaa ja eritteli siinä esitettyjä erilaisia naissankareita.

Perjantain kolmas työ käsitteli fantasiakirjallisuuden historian toista suurta nimeä, C. S. Lewisin *Narniaa*. Nicholas Wanberg tarkastelee *Narniaa* rotuerottelun näkökulmasta ja tuo esille sen, miten Lewis esittää tietyn käytöksen liittyvän tietyn rodun piirteisiin. Seminaarin viimeisenä työnä käsiteltiin Jani Ylösen artikkeliluonnos ihmisen ja eläimen kahtiajaosta Geoff Rymanin romaanissa *Air*. Janin pääargumentti on, että romaanin teknologisesti paranneltu koira toisaalta edustaa ihmiskeskeisiä arvoja, mutta samalla pystyy kyseenalaistamaan arvojen muodostamat rajat.

Seminaarin aikana käytiin paljon kiinnostavaa keskustelua spekulatiivisen fiktion tutkimuksesta. Oli erittäin kiinnostavaa kuulla, mitä muut tutkivat, ja havaita, että spekulatiivista fiktiota voi tutkia tavattoman monesta näkökulmasta. Seminaari antoi ainakin itselleni paljon pohtimisen aihetta, vaikka tällä kertaa en tuonut paikalle omaa paperia. Viikonlopun akateeminen ohjelma ei päättynyt seminaariin, vaan Finnconin ohjelmassa oli tarjolla monia akateemisia luentoja, joita seminaarilaiset kävivätkin seuraamassa.

Summary in English

Researchers at the borderlines of Mind and Matter

The fifteenth Science Fiction and Fantasy Research Seminar FINFAR was held in Jyväskylä, Finland, in July 2014. Nine young researchers with very different approaches to the theme were gathered to central Finland to present their research and to receive valuable feedback both from peers and more experienced scholars from Finland and abroad. The theme of the 2014 seminar was the relationship between matter and the mind, and there were as many approaches to the theme as there were participants. The papers discussed during the two-day seminar ranged from bachelor's theses to chapters of doctoral dissertation and article manuscripts, and the topics from *Narnia* and Tolkien's *Legendarium* to posthuman subjectivities and postmodern utopias. Many fascinating discussions ensued from these combinations. It was interesting to see what others are currently researching and to notice that speculative fiction can be studied from such an enormous variety of viewpoints.

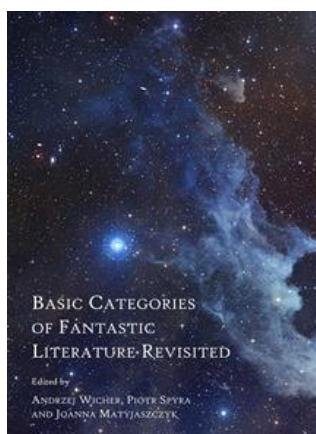
Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research

journal.finfar.org

A Book review:

Andrzej Wicher, Piotr Spyra & Joanna Matyjaszczyk (eds.) –
Basic Categories of Fantastic Literature Revisited.

Markku Soikkeli

Andrzej Wicher, Piotr Spyra, and Joanna Matyjaszczyk (eds.). *Basic Categories of Fantastic Literature Revisited*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2014. ISBN-13: 978-1443866798.

A collection of academic articles is like a collection of short stories: the differences between articles (or stories) are more interesting than the thematic similarities. The free play of imagination is breaking even the genre rules, and that is exactly what makes the stories (or articles on genre texts) so interesting.

This Polish-British collection *Basic Categories of Fantastic Literature Revisited* (2014) is aiming to rethink the concept of the fantastic as it is defined in the theory of Tzvetan Todorov. As stated in Todorov's *Introduction à la littérature fantastique* (1970), there are three modes of fiction outside the great barrier of mainstream literature: the marvellous (with recognizable supernatural elements), the uncanny (with explanations about exceptional things), and the fantastic (with ambivalent signs of the non-natural). Todorov's definition of the fantastic is usually considered to be more anachronistic than the texts that it is used for, but there still remains the mystery of readers' pleasure in the kind of "Todorovian hesitation". And it is here where this Polish-British collection of twelve researchers steps in.

According to the publisher's info-blurb, the articles are "unified by a highly theoretical focus." But is there anything "highly theoretical" in Todorov's legacy? It may be a valuable goal to rethink the usability of Todorov's view of the fantastic, but the articles in this collection consist of quite usual academic matter with emphasis on case studies.

The articles also have the same kind of ahistorical, structuralist approaches to the fantastic as in Todorov's or, lately, Farah Mendlesohn's studies of fantasy. There are some contemporary subjects, like articles about *Buffy the Vampire Slayer* and George R.R. Martin's *A Song of Ice and*

Fire series, but even these texts take the definition of 'fantastic' for granted, without a wider self-reflection of genre theory.

This is not to say that the articles are too thin with regard to theory. Joanna Matyjaszczyk's article on the subject of liminal fantasy (and liminal as a fantastic trope) stands out as a good deviation from a typical academic collection. While giving a reliable historical frame for Todorov's theory, her article is also the theoretical nucleus of this book. As one of the editors, Matyjaszczyk sums up the criticism against Todorov's theory. Citing not only Todorov, but also Gothic-researcher Manuel Aguirre, she claims that the readers of Romantic age "were in a transitory stage of cultural history wherein science was gradually displacing magical thinking." The rite of passage in a fantastic story is a kind of trope encouraging the reader to change her interpretations of the fiction. Here are the deep roots of genre fictions as we know them.

The most "postmodern" version of genre criticism is Robert Gadowski's article on YA dystopias and the "freedom meme."

Basing his article on David Ficher's thesis that the grand idea of American Freedom is actually based on four cultural-historical components of freedom, Gadowski explains the popularity of recent dystopian YA novels. According to Gadowski, YA dystopias tend to "heighten young people's awareness of technological perils" and reflect their fears of bio-politics.

The articles like Gadowski's have nothing left of the Todorovian concept of the fantastic, but they clearly show how the early ideas of literary fantastic are adaptable to new media. For example, in Maciej Weiczorek's article the basic question is how to adapt the fantastic elements of genre fiction onto theatre stage. There is hardly anything "highly theoretical" in the article, but it may be more insightful than the theoretically thick texts in this collection.

On the other hand, the old ideas about genre literature as the most formulated kind of fiction (with nothing left to discuss in a Todorovian sense of positive hesitation and artistic ambivalence) have been replaced with purist concerns of genre fiction. Sometimes it feels that the academics look at the genre elements as contractual ornaments of genre- or subgenre-purity – and nothing else.

In this collection there is only one article with the idea of Todorovian hesitation and cross-genre viewpoint: the article on George R.R. Martin's grim-dark fantasy. But even there the question of ambivalence is based on the historical background of novels: the riddles that Martin plays with the central characters are based on medieval theories of kingship. The question remains, who is able to open this rich ambivalence between historical and literal interpretation? Is it a real reader or only an implied reader (as in Todorov's theory)? Or, to put it in another way, what is the modernist, self-conscious layer of genre fiction in novels like Martin's hugely popular books?

Todorov's categories of fantastic seem to be, still, too sloppy for genre research, without a proper diachronic adaptation of his theory.

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research

journal.finfar.org

Call for papers *Fafnir* 3/2015 (Nordic issue)

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research invites you to submit a paper for the upcoming edition 3/2015!

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research is a peer-reviewed academic journal which is published in electronic format four times a year. *Fafnir* is published by Finnish Society of Science Fiction and Fantasy Researchers (Suomen science fiction- ja fantasiatutkimuksen seura ry).

One of the objectives of *Fafnir* is to join up the Nordic field of science fiction and fantasy research, and the upcoming issue will be dedicated to the history and present state of science fiction and fantasy research in the Nordic countries.

If you would like to submit your text for *Fafnir* 3/2015, we ask you to take the following into account:

- The main language of the journal is English, but articles are also published in Finnish or in the Scandinavian languages. Please note that if English is not your first language, you should have your text reviewed or edited by an English language editor before submitting it for *Fafnir*.
- The submissions must be original work.
- Manuscripts of research articles should be between 20,000 and 40,000 characters in length.
- The journal uses the most recent edition of the MLA Style Manual.
- The manuscripts of research articles will be peer-reviewed.

In addition to research articles, *Fafnir* welcomes text submissions such as essays, interviews, overviews and book reviews on any subject suited for the journal.

The deadline for the submissions is 31 May 2015.

Please send your electronic submission (as an RTF-file) to the following address: submissions(at)finfar.org. For further information, please contact the editors: jyrki.korpua(at)oulu.fi, hanna.roine(at)uta.fi and paivi.vaatanen(at)helsinki.fi. More detailed information on our journal is available at: journal.finfar.org.

The upcoming edition is scheduled for September 2015.

Best regards,
Jyrki Korpua, Hanna-Riikka Roine and Päivi Vääänen
Editors, *Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research*